

PŘES ARCHIVNÍ VÝZKUMY K NÁVRHŮM REORGANIZACE ARCHIVNÍ SÍTĚ V PODUNAJSKÉ MONARCHII. K NĚKTERÝM ASPEKTŮM ČINNOSTI RAJHRADSKÉHO BENEDIKTINA FRANTIŠKA BEDY DUDÍKA V LETECH 1850–1874

RICHARD MAHEL

Dudíkovy rané archivní výzkumy můžeme datovat k létům 1849–1854, kdy končilo jeho angažmá v moravském církevním školství a kdy se stále více klonil k archivní a historio-
grafické práci. Ačkoliv lze doložit, že Dudík hledal v moravských archivech a knihovnách
odpovědi na první badatelské otázky a problémy již ve druhé polovině 40. let 19. století,
tedy ještě v období jeho plného pedagogického nasazení na Filozofickém ústavu v Brně,¹
zůstaly tehdy v popředí jeho zájmu ještě pedagogika i enormní zájem o zavedení výuky
českého jazyka do moravského školství, motivovaný vlasteneckými city.² Skutečně eru-
dovaný přístup a metodickou ustálenost najdeme v jeho historiografických výzkumech
až v souvislosti s jeho dvěma prvními, vlastenecky orientovanými publikacemi z let 1848
a 1849³ a především s jeho následným epizodním pedagogickým působením na vídeňské
univerzitě v letech 1855–1856, spojené v jeho případě ještě s dlouhodobým pracovním
vytížením pro Řád německých rytířů, pro který uspořádal centrální řádový archiv, krátce
předtím deponovaný z Mergentheimu⁴ v Německu do rakouské Vídně.⁵ Ve Vídni se

¹ „Die philosophischen Lehranstalt in Brünn“. Na škole přednášel v letech 1840–1848, poté přestoupil na vyšší
gymnázium v Brně, kde vyučoval v letech 1849–1854. Jeho působení však již tehdy přerušovaly souběžné his-
toriografické aktivity (k tomu blíže: Schwippel, Carl a kol.: *Geschichte des deutschen Staats-Ober-Gymnasi-
ums in Brünn von der Gründung desselben im Jahre 1578 bis zum Jahre 1878*. Festschrift zur... 300jährigen
Bestandes. Brünn: R. M. Rohrer, 1878, s. 157–158, Mahel, Richard: *K počátkům vědecké činnosti rajhradského
benediktina a moravského historika Františka Bedy Dudíka /1815–1890/*. Ke 120. výročí úmrtí historografa
Moravy. VVM 63, 2011, č. 2, s. 105–119).

² Blíže: Pokorný, Václav Jan: *Beda Dudík zahajuje přednášky o české literatuře v Brně roku 1846*. Literární archiv
– příloha časopisu *Archa*, 1921, č. 13, s. 201–204, Mahel, Richard: *Vliv Aloise Vojtěcha Šembery na Dudíkovy
přednášky českého jazyka v Brně v letech 1845–1848*. SM, 2009, č. 29, s. 85–91.

³ Dudík, Beda: *Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik*. Heft 1–4. Brünn: C. Winiker,
1848, 117s., týž: *Geschichte des Benediktiner-Stiftes Raygern im Markgrathum Mähren*. Mit steter Rücksicht
auf die Landesgeschichte, nach Urkunden und Handschriften bearbeitet. Bd. 1. Brünn: C. Winiker, 1849, 534s.

⁴ V současnosti Bad-Mergentheim ve spolkové zemi Baden-Württembersko. – Přesnější název řádu zní: *Řád
Bratří německého domu Panny Marie v Jeruzalémě (Ordo fratrum domus hospitalis Sanctae Mariae Teutoni-
corum in Jerusalem)*.

⁵ Na půdu Alma mater Rudolphina Vindobonensis nastoupil na základě dvou ministerských dekretů č. 81 z 9. 1.
1855 a č. 1721 z 22. 1. 1855, jak připomíná výroční zpráva vyššího gymnázia v Brně, kde v letech 1849–1854
Dudík vyučoval (Král, Antonín: *Programm des k. k. Gymnasiums in Brünn für das Brünner Schuljahr 1855*.
Brünn: C. Winiker, 1855, s. 25). Ve Vídni působil jako soukromý docent pro studium středověkých písemných

mimo jiné seznámil s novými metodami historické práce, které propagoval univerzitní filologicko-historický seminář, dále s činností v roce 1854 založeného tříletého Ústavu pro rakouský dějepyt⁶ a se stejným zájmem sledoval aktivity v roce 1857 založené katedry pomocných věd historických při téže univerzitě, vedené a aktivně propagované profesorem Theodorem von Sickelem, autorem nových přístupů k pomocným historickým vědám a jejich využití pro badatelskou práci. Dudík na univerzitě obohatila nejen nová metodologie a přístupy v historické vědě a v archivnictví, které ovšem nepřijal zcela bez výhrad, ale především nové osobní kontakty. Ty se neomezovaly pouze na půdu univerzity a přidružených odborných institucí, ale zasáhly i do některých pater vídeňské vládní administrativy. Dudík tak získal osobní kontakty, o kterých věřil, že je dokáže využít i v budoucnu a to se částečně potvrdilo v případě jeho návrhů reorganizace archivní sítě v rakouské monarchii.

Dudík se již během univerzitního angažmá zdráhal aplikovat Sichelovy nové metodické postupy zpracování a edičního zpřístupňování písemných archiválií a naopak se přidržoval spíše tradičních postupů generace Pertzovy a Wattenbachovy, dosud proslulé vydáváním písemných pramenů v edicích *Fontes rerum austriacarum* a *Monumenta Germaniae historica*.⁷ Mezi generačně odlišnými přístupy se osobní i pracovní vztahy badatelů postupně výrazně polarizovaly, avšak Dudík, ačkoliv zastáncem konzervativního přístupu k archiváliím a k využití pomocných historických věd, se těchto zmíněných animozit neúčastnil. Jeho konzervativní přístup k roli pomocných historických věd mezi společenskovědními disciplínami, byl do určité míry signifikantní s tím, jak bylo zaměřeno jeho rané studium i první léta následné pedagogické činnosti. To lze doložit na dochovaných Dudíkových přednáškách z heraldiky a numismatiky z roku 1840 (přednášky z diplomatiky jsou bohužel již nezvěstné), které vznikly bezprostředně podle přednáškových tezí a metodiky výzkumu olomouckého profesora Karla Johanna Vietzeho (1798–1872) i podle tehdy hojně využívaných učebnic Johana Ch. Gatterera.⁸ Dudík po celý život považoval pomocné historické vědy za nedílnou součást historiografie a stěžil by jim přisoudil samostatnější úlohu v historickém bádání. K Dudíkovým historiografickým a archivářským ikonám patřili na Moravě zemský archivář, stavovský historiograf a pedagog Antonín Boček (1802–1847) a historik a pedagog Josef Leonard Knoll (1775–1841), jejichž metodika a přístup k archivním pramenům byly ve druhé polovině 19. století již dávno překonány. V případě Bočkova odkazu navíc sehrála negativní roli skutečnost, že při sestavování proslulého morav-

pramenů. Angažmá na univerzitě potvrzuje dochovaný děkanský dekret filozofické fakulty (Moravský zemský archiv v Brně (MZA), fond E6 Benediktini Rajhrad (dále fond E6), inv. č. 1951, sign. Dm 3/2d, kart. 162, dekret dat. 25. 1. 1855 ve Vídni). Přednášel zde o praktickém využití písemných pramenů pro historiografickou práci (1855) a o historické chronologii a paleografii v rámci pomocných věd historických (1856). Vždy tiskrát týdně, po dvou po sobě následujících semestrech.

⁶ Institut für österreichische Geschichtsforschung, vedený nejprve profesorem Albertem Jägerem a od roku 1869 věhlasným profesorem Theodorem von Sickelem.

⁷ Vedoucím projektu a vůdčím vydavatelem ediční řady MGH byl v letech 1823–1873 německý historik a knihovník Georg Heinrich Pertz (1795–1876) a po něm jeho syn Karl August Friedrich Pertz (1828–1881). Na obsahu rakouské ediční řady FRA se podílelo mnoho archivářů a historiků. Začala vycházet v roce 1849 nákladem Císařské akademie věd ve Vídni a to nejprve v řadě „Diplomataria et Acta“.

⁸ Muzeum Brněnska, Knihovna Benediktinského opatství Rajhrad (KBOR), Sběrka rukopisů, rkp. R 686: *Kurzer Abriss der Heraldik*, 1840, 48ff., tamtéž, rkp. R 688: *Leitfaden zum Studium der Numismatik*, 1840, 183ff. – Srv.: Vietz, K. J.: *Das Studium der allgemeinen Geschichte nach dem gegenwärtigen Stand der historischen Wissenschaft und Literatur*. Prag 1844; Gatterer, J. Ch.: *Abriss der Diplomatie*. Göttingen 1798; týž: *Praktische Diplomatie*. Göttingen 1799, srv. také: *Personal-Stand der weiland Seiner k. k. Majestät Franz I. Allerhöchsten Namen führenden Universität zu Olmütz und Ordnung der öffentlichen Vorlesungen, welche an derselben in dem Schuljahre 1836–1840 gehalten werden*. Olmütz 1836–1840, 56 s.

ského diplomatáře⁹ využíval historická i dobová falsa, čímž minulostní obraz Moravy poněkud zkreslil a některé badatele, Dudíka nevyjímaje, v historickém odkazu Moravy poněkud zmatl. Zmínit musíme také rajhradského podpřevora, topografa a archiváře Řehoře Tomáše Volného (1793–1871) a rakouského, později bavorského historika, archiváře, editora a cenzora Josepha svobodného pána von Hormayr zu Hortenburg (1781–1848), z jejichž odkazu Beda Dudík také vycházel a zejména prvně jmenovaného v mnohém následoval.

Vídeňskou univerzitu Beda Dudík po necelých dvou letech opustil, aby se začal na jedné straně naplno věnovat moravským písemným pramenům, respektive takovým, které mají obecně vztah k českým zemím či nejlépe přímo k Moravě, na druhé straně aby dostal současně závazkům vůči řádu německých rytířů, pro které pořádal centrální archiv ve Vídni. Jiří Radimský se v té souvislosti domníval, že Dudíkův odchod z Vídně naopak souvisel s jeho osobními animozitami na univerzitě, neboť Dudík měl aspirovat na Sichelovo či jiné profesorské místo, případně na významnější pozici v tehdejší rakouské archivní správě. Je sice pravdou, že v té době (neúspěšně) usiloval o místo viceředitele vídeňského archivu, na což upozornil v dopise také exministra vnitra Alexandra svobodného pána von Bacha,¹⁰ ale to byl cíl, sledovaný již před nástupem na univerzitu, o kterém věděl, že je mu příliš vzdálen. Je naopak pravděpodobnější, že zpět na Moravu jej vedlo úsilí získat od roku 1849 stále uvolněnou pozici moravského zemského historiografa a případně také od roku 1847 uvolněné místo zemského archiváře (obě funkce bývaly často v držení jediného zaměstnance zemských stavů), jak dosvědčuje koncept Dudíkova listu, zaslaného stavovskému zemskému výboru již 28. února 1847, dále dopis stavovského zemského výboru Dudíkovi z roku 1849 i Dudíkova pracovní zpráva pro vlastní konkurz z 18. 9. 1849, v níž mimo jiné navrhl ediční zpřístupňování písemných pramenů k moravským dějinám.¹¹ Dudík se zemským archivářem nikdy nestal (úřad byl obsazen až v roce 1861 Vincencem Brandlem), zato byl v letech 1854–1855 navržen ke jmenování zemským stavovským historiografem, s hlavním úkolem sepsat moderní moravské dějiny.

Moravě dlouho chybělo soustředné badatelské centrum a výraznější ústřední vědecké periodikum. Krátkodobým řešením tristní situace bylo ustanovení tzv. moravského historického spolku v Brně, jehož byl Dudík v letech 1849–1854 výrazným členem (Historicko-statistická sekce při Moravsko-slezské hospodářské společnosti pro povznesení zemědělství, přírodovědy a vlastivědy). Spolek vydával časopisy *Mittheilungen* a *Schriften*.¹² Tomuto spolku svými politickými a státoprávními názory dominoval historik, statistik a liberální brněnský politik Christian d'Elvert (1803–1896). Díky spolkové aktivitě Beda Dudík poprvé, ale již naplno pronikl k významným i dosud neznámým

⁹ Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Studio et opera A. Boczek. Tom. I–IV (396–1293). Olomucii 1836–1845.

¹⁰ „Es ist nämlich, wie Euer Excellenz bekannt sein wird, durch Chmel's Tod die Vice-Direktor Stelle im k. k. Haus-Hof- und Staatsarchive erledigt. Ich habe mich an diese Stelle in Kompetenz gesetzt...“; Österreichisches Staatsarchiv in Wien (ÖStA), Allgemeines Verwaltungssarchiv (AVA), Nachlässe, Nachlass Alexander Bach 1813–1859, Briefe, kart. 4, f. 829–830, dopis B. Dudíka A. Bachovi, dat. 6. 11. 1859 ve Stuttgartu. – Zájem o toto místo dokládají již starší zamítavé odpovědi státního podsekretáře ministerstva zahraničí Johanna Friedricha von Wernera na podané žádosti B. Dudíka (MZA, fond E6, inv. č. 1948, sign. Dm 3/2a-131, kart. 153, f. 527–530, z let 1855–1858).

¹¹ MZA, fond E6, inv. č. 1951, sign. Dm 3/2d, kart. 162, f. 4–20, tamtéž, inv. č. 1948, sign. Dm 3/2a-36, kart. 152, f. 1–2, dat. 27. 9. 1849, podeps. J. Chytil, tamtéž, inv. č. 1951, sign. Dm 3/2d, kart. 162, f. 23–25 (koncept pracovní zprávy). – Srv.: Bretholz, Bertold: Das mährische Landesarchiv. Seine Geschichte, seine Bestände. Herausgegeben vom Landesausschusse der Markgrafschaft Mähren. Brünn, 1908, s. 30–36.

¹² Historisch-statistische Sektion der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde.

moravským písemným pramenům. Díky teoretické průpravě, zkušenostem z působení v tomto spolku i z předchozí pedagogické praxe, se později snadno etabloval na vídeňské univerzitě a postupně si vybudoval pověst výrazného a nekonfliktního pedagoga a současně neúnavného badatele a editora moravských písemných pramenů. Napomoci mohla i skutečnost, že po skončení revolučních událostí let 1848–1849, které se ho osobně dotýkaly,¹³ vystupoval loajálně k ústřední vídeňské vládě, k habsburské vládnoucí dynastii i ke konkordátem v roce 1855 posílené církevní správě, v čele s nepřehlédnutelným vídeňským arcibiskupem kardinálem Josephem Othmarem rytířem von Rauscher (v úřadu v. l. 1853–1875).

Dudíkovy první ediční počiny písemných pramenů vznikaly ještě na platformě historického spolku, kde spolupůsobil s česky i německy píšícími moravskými historiky bez striktního koncepčního programu, pouze na základě spolkových statut, společných pracovních a zpočátku také ideových hledisek.¹⁴ Cílem bylo poznat a zpřístupnit pokud možno co nejvíce moravských písemných pramenů a připravit tak půdu pro následné moderní zpracování moravských dějin. O tento úkol Dudík usiloval a v souvislosti s výzkumem prameně základny na dějinách postupně pracoval, nejpozději od roku 1848. Kromě edičního zpřístupňování jednotlivých archiválií či jejich souvisejících svazků,¹⁵ které pohříchu postrádají hlubší analýzu předkládané materie, se pokusil v některých případech přece jen o jejich systematizaci a náznak metodického popisu, nejvýrazněji v případě brněnské tzv. Cerroniho sbírky rukopisů a starých tisků,¹⁶ kterou popsal a zhodnotil ve vlastní tištěné edici k moravským pramenům *Mährens Geschichts-Quellen*. Z té ovšem vyšel pouze úvodní díl a poté z celého projektu sešlo.¹⁷ Nepochybně se jednalo o moravský pokus napodobit úspěšnou rakouskou edici pramenů *Fontes rerum austriacarum*. Na této platformě se Dudík poprvé představil jako systematicky uvažující archivář, ovšem patrná byla také jeho značná, do jisté míry nekritická skepse k obsahu pojednané Cerroniho sbírky. Poprvé se se sbírkou seznámil již v letech 1841–1849 jako brněnský pedagog, kdy v ní hledal zajímavé doklady ke svým osvětovým a popularizačním příspěvkům k moravské minulosti.¹⁸ V roce 1850 pak informoval zemský stavovský výbor na Moravě o svém plánu celou sbírku popsat a zhodnotit a výbor jeho záměr

¹³ Nejprůkazněji v korespondenci s děkanem olomoucké kapituly Robertem hrabětem Lichnovským (MZA, fond E6, inv. č. 1950, sign. Dm 3/2c, kart. 158, 85ff. /léta 1840–1846/ + 338ff. /léta 1846–1867/). – Blíže k těmto událostem také: Pokorný, Václav Jan: Beda Dudík o událostech roku 1848. Podle korespondence Dudíkovy s hrabětem Lichnovským. Hlídka 43, 1926, č. 10, s. 441–447, č. 11, s. 489–493, týž: Z doby Dudíkovy. Archa 10, 1922, příloha Archiv literární, 1921, sv. 2, č. 15, s. 271–272, Ryšavá, Eva: Beda Dudík, 1815–1890. In: Historiografie Moravy a Slezska, sv. I. (ed. Ivo Barteček). Olomouc 2001, s. 83–94, zde na s. 85.

¹⁴ Jedinou direktivou byly stanovby spolku (z roku 1849) a o něco mladší dvě spolková doporučení k výzkumu, která však nebyla závazná. K nim lze připočítat ještě Chlumeckého tzv. vlasteneckou výzvu (Aufruf an die Freunde der vaterländischen Geschichte und Statistik). Beda Dudík je výslovně uváděn mezi iniciátory spolku. Spolu s ním zde mimo jiných působili Christian d'Elvert, Petr rytíř Chlumecký a Josef Chytil (blíže k zaměření historického spolku a k moravské historiografii tohoto období: Chlumecký, Peter Ritter von: O dějepisu Markrabství Moravského a zpytování pramenů jeho. Brno 1857, 11s., Chytil, Josef: Návod ku prospěšnému a snadnějšímu vyhledávání pramenů pro dějepis vlastenský. Brno 1857, 10s., srv.: Hadler, Frank: Počátky moravské historiografie. Vývoj do počátku 90. let 19. století. Diplomová práce (strojopis). FF UJEP. Brno 1984, 114 s.).

¹⁵ V samostatných tiscích zpřístupnil v letech 1845–1884 na třicet českých a moravských písemných pramenů, zpravidla uložených ve stavovském archivu v Brně.

¹⁶ Podle původce rozsáhlé sbírky Jana Petra Maria Cerroniho (1753–1826), guberniálního sekretáře, ekonomu, cenzora a archiváře.

¹⁷ Dudík, Beda: *Mährens Geschichts-Quellen*. Im Auftrage des hohen mährischen Landesaussschusses bearbeitet und durch den mährischen Landes-Fond herausgegeben. Band I: J. P. Ceroni's Handschriften-Sammlung. Abt. 1.: Die Landesgeschichte im Allgemeinen. Brünn: C. Winiker, 1850, 510s.

¹⁸ Většinou je otiskl v kulturně vlastivědné příloze Österreichische Blätter für Literatur und Kunst, Geschichte, Geographie, Statistik und Naturkunde, vídeňského deníku Wiener Zeitung.

dodatečně schválil.¹⁹ V otisknutém díle popsal nakonec jen takové písemné prameny, které se vázaly k politickým dějinám či přímo souvisely s moravskou historiografií („die politische Aufschriften“). Ty pak dále rozdělil do dvou skupin: na politické dějiny Moravy v užším slova smyslu a na ty, které objasňují záležitosti administrativně-správní, statistické či topografické. Velkou část rukopisů a starých tisků v této sbírce překvapivě označil za historicky nevýznamnou nebo za již existující v jiných opisech, a proto za již známou nebo nepodstatnou další archivace.²⁰ Motivem této Dudíkovo nekritické skepse, která tehdy ještě nesvědčila o jeho plné archivářské erudici, totiž nebyl zřejmě obsah zmíněné sbírky, kterou jistě podcenil, ale patrně strohý pragmatismus, podložený fiskálními důvody. Každá archivace rukopisu a starého tisku byla totiž placena ze stavovských zemských fondů, z kterých se současně hradily také aktuálně vydávané historické a metodické publikace. Dudík mohl zkrátka mít obavu, že ve fondu nezůstane dostatečné množství peněz k vydání jeho již do tisku připravených či teprve zamýšlených odborných publikací, kterými se chtěl prosadit.²¹ Přesto právě tuto sbírku se pokusil systematicky zpracovat a byla to právě tato sbírka, z které po celý život čerpal vybrané rukopisy, aby je zpřístupňoval v rakouském a německém odborném periodiku, případně aby je využil ve svých odborných studiích, včetně rozsáhlé řady moravských dějin.²² Dudíkova metodika zpracování písemných Cerronik však tehdejší odborníky příliš nenadchla a to platí i o českém historiografovi Františku Palackém, kterého nikdy exkluzivní vydání obdržel. Svůj zdrženlivý postoj sdělil Dudíkovi osobním dopisem.²³

Spíše rozpačité reakce příjemců částečně uspokojily až Dudíkovy následné archivářské a pořádací aktivity. Ty sice započaly již s jeho slavnou badatelskou cestou do švédských a později také italských archivů a knihoven (1851–1853), naplno se však projeví až v letech 1853–1859 a roku 1861, v době angažování se pro řád německých rytířů, kdy současně začal otevřeně uvažovat o projektech a možnostech reorganizace rakouského archivnictví. Není tedy vyloučeno, že konkrétní archivní výzkumy a s nimi spojené mladší edice písemných pramenů mohly alespoň formálně s těmito návrhy souviset. Zatímco u pořádacích prací pro řád německých rytířů (především listin, mincovní sbírky a řádové klenotnice) se to dá pouze předpokládat, neboť zadání přišlo poměrně nečekaně, bylo dáno praktickými důvody samotného řádu a především se jednalo o zadání ze strany samotných řádových velmistřů,²⁴ tak o systematické průzkumu haličských ar-

¹⁹ MZA Brno, fond A8, sign. G37, kart. 474, č. j. 2033/52, f. 2–3, dat. 3. 2. 1850 v Brně.

²⁰ Na předešlích studovaných archiváliích, si dosti neobvykle poznamenal tužkou svůj názor na její významnost, jako např. „gar keinen Werth“, „unwichtig“, „ist unbedeutend“, „nur unbekannt“, „vollkommen bekannt“ apod.

²¹ Na což trefně poukázal Mojmir Švábenský, v souvislosti se zpracováním nového inventáře a katalogu Cerroniho sbírky rukopisů a starých tisků (Švábenský, Mojmir: G 12 – Cerroniho sbírka. 13. stol. – 1845. Inventáře a katalogy fondů Státního archivu v Brně, sv. 26. Brno: SOA, 1973, část I, s. 40–41).

²² Dudík, Beda: Mährens allgemeine Geschichte. Im Auftrage des mährischen Landesauschusses. 12 Bde + General-Register und Nachschlage-Buch zu den 10. und 11. Bd. Brünn: G. Gastl + Fr. Winiker, 1860–1888, týž: Dějiny Moravy. Pomocí slavného výboru zemského markrabství Moravského. Díly 1–9. Praha 1871–1884. – Ke koncepci, k obsahu a k vydávání Dudíkových moravských dějin: Mahel, Richard: Moravský historiograf Beda Dudík v kontextu českomoravského dějepiscetví. In: Sborník Muzea Brněnska 2009, s. 56–78, zde na s. 62–68, týž: Život, dílo a pozůstalost moravského historiografa Františka Bedy Dudíka (1815–1890). Neotříděná disertační kvalifikační práce. FPF Slezské univerzity v Opavě. Opava, 2011, s. 329–366.

²³ MZA, fond E6, inv. č. 1950, sign. Dm 3/2c, kart. 160, f. 7–8, dat. 30. 5. 1850.

²⁴ Prvoplánově měl Dudík zajistit heuristiku a soupis listin z řádových archivů, soustředěných nyní do Vídně. Dále měl zjistit, co může řádový centrální archiv (D. O. Z. A.) řádu i badatelé nabídnout a do jaké míry je možné na jeho základě rekonstruovat vybrané úseky z řádových dějin. Konečně, Dudík měl centrální archiv nově uspořádat a popsat. Výsledkem byly dva katalogy s historizujícím exkurzem a četnými obrazovými přílohami a grafickými schématy, vředečně přijaté zadavateli, a několik samostatných příspěvků (Dudík, Beda / ed. /: Des hohen Deutschen Ritterordens Münz-Sammlung in Wien. Mit steter Rücksicht auf das Central-Archiv des hohen Ordens. Wien 1858, týž: Kleinodien des Deutschen Ritterordens. Im Auftrage seiner Kaiserl.

chivů z roku 1865 víme, že s Dudíkovými postupně předkládanými návrhy nepochybně souvisel.

Dudíkův způsob zpracování a prezentace písemných pramenů naplno odhalily již jeho první ediční tisky písemností, v letech 1845–1853. V době, kdy se od druhé poloviny padesátých let vážně zabýval archivní reorganizací, již disponoval v tomto směru určitými zkušenostmi, které dále obohacoval studijními a pracovními cestami do německých a rakouských zemí (po bývalých řádových archivech), jak dosvědčují např. dochované cestovní pasy.²⁵ Bylo však zapotřebí se vyrovnat také s archivní praxí: se stavem základních archivních pracovišť, s jejich sbírkami a se způsoby a možnostmi jejich archivářské činnosti. To byl rozměr znalostí, který ještě v prvním a ve druhém návrhu reorganizace sítě archivů nebyl Dudíkovi vlastní. Stejný směr výzkumu vyvíjela také vídeňská administrativa a Beda Dudík se v tomto ohledu jevil vhodným kandidátem. Proto jako exemplární příklad, ovšem na základě vládního rozhodnutí, podnikl Dudík v roce 1865 výzkumnou cestu do Haliče, aby zde postupně navštívil několik desítek větších archivů. Výsledky haličského výzkumu mapuje Dudíkova rozsáhlá zpráva, otištěná v roce 1868 ve vídeňském odborném periodiku.²⁶

Dudíkovy plány na reorganizaci sítě rakouských archivů pocházejí z let 1854–1874. Během této doby podal Dudík vídeňské vládní administrativě několik modifikovaných návrhů, ale všechny byly nakonec zamítnuty. Jejich podobou a obsahem se zabývali pouze Isidor Wolf, Bertold Bretholz, Walter Goldinger a především Jiří Radimský, který vycházel z archivní materie, která již bohužel není v současnosti přístupná.²⁷ Přesto Radimského oba texty poskytují klíč k pochopení všech Dudíkových návrhů, neboť autor cituje z původních Dudíkových rukopisných konceptů a s výjimkou Radimského interpretačního rámce, s kterým lze částečně polemizovat, nelze tyto příspěvky v žádném případě pominout.²⁸

K roku 1854 lze datovat první Dudíkův návrh archivní reorganizace, který se v tomto případě měla týkat pouze uvažovaného ústředního vojenského archivu ve Vídni, který zatím neexistoval. Bedu Dudíka o jeho teoretický návrh požádalo vojenské velitelství po dohodě s centrální vídeňskou administrativou. Dudík k tomu využil svých zkušeností z bádání ve stávajícím vídeňském válečném archivu i v dalších lokalitách, svázaných s výzkumy pro centrální archiv řádu německých rytířů ve Vídni. Těšil se také přízni tehdejšího ministra vnitra Alexandra Bacha, jehož úřad pro podobné výzkumy vydával souhlasná stanoviska.²⁹

Königl. Hoheit des Hochwürdigst-Durchlauchtigsten Herrn Erzherzogs Wilhelm von Österreich. Beschrieben und geschichtlich erläutert. Wien 1865, 170 s.). Nutno ale dodat, že katalogy měly spíše reprezentační a glorifikační význam (s ohledem na skutečnost, že velmistři byli povoláváni z řad habsburské vládnoucí dynastie), poněkud na úkor podrobnějšího a důslednějšího zpracování pojednaných archiválií.

²⁵ Blíže: Mahel, Richard: Za poznáním napříč Evropou. Cestovní pasy a průvodní listy z pozůstalosti moravského historografa Bedy Dudíka. In: Archivní sborník (MZA Brno – SOKA Kroměříž) 14, 2008, s. 32–39.

²⁶ Dudík, Beda: Archive im königreich Galizien und Lodomerien. Im Auftrage des Staatsministeriums beschrieben und durchforscht. AÖG, 1868, 39, s. 1–222.

²⁷ Radimským citovaný archivní karton 963 s nezpracovanými archiváliemi nebylo možné v roce 2010 v MZA nalézt. Přesto s jeho informacemi pracuji jako s relevantními.

²⁸ Radimský, Jiří: Dudíkovy návrhy na organizaci rakouského archivnictví. BAV 1959, č. 3, příloha ke 120. výročí Státního archivu v Brně, s.15–31, týž: Dudíkovy snahy o organizaci archivnictví v Rakousku. SPFFBU 9, 1960, C/7, s. 171–179. – Radimský zde cituje všechny německy psané Dudíkovy návrhy reorganizace archivní sítě.

²⁹ Alexandr svobodný pán von Bach (1813–1893), advokát a konzervativní politik, v letech 1848–1849 ministrem spravedlnosti ve vládě Felixe knížete Schwarzenberga a v letech 1849–1859 ministrem vnitra ve vládě Karla Ferdinanda hraběte von Buol-Schauenstein (1852–1859). V roce 1868 se stal velvyslancem Rakousko-Uherska v Římě. – Vzájemné kontakty dokumentuje dochovaná korespondence: ÖStA Wien, AVA, Nachlass Alexander Bach, 1802–1884, kart. 4, f. 827–840, 8 dopisů B. Dudíka exministru A. Bachovi z let 1859–1864 (viz: Drašarová, Eva a kol.: Průvodce po rakouském státním archivu ve Vídni pro českého návštěv-

Protože se již zabýval písemnými materiály k osobnosti generála knížete Albrechta z Valdštejna i k dějinám třicetileté války na Moravě,³⁰ navrhl reorganizaci podle příkladu těchto jím projitých materiálů a s ohledem na potenciální množství a stav dalších archiválií, vztahujících se k vojenským dějinám. Návrh uspořádání respektoval jednotlivé sbírky a jejich chronologické řazení, u menších či méně přehledných archivních souborů upřednostnil jejich tematické členění. Celkem se mělo jednat o 9 tematických oblastí s 9 signaturami, s dílčím členěním podle jednotlivých konfliktů, etap bojů, rámcových tažení, nebo významných soustředění vojsk. Součástí měly být i zahraniční (získané) archiválie nebo jejich opisy, pokud by vhodně doplnily relevanci stávajících materiálů a to i z původně stavovských a soukromých archivů. Takto shromážděné materiály by byly opatřeny přehledným lístkovým katalogem se stručným popisem. Základní inventarizaci měl provést říšský archivář (archivní inspektor), který se měl zabývat také akvizicí a podle potřeby soustředit základní archivní militaria do plánovaného ústředního vojenského archivu. Současně měl vytvořit generální tematický i osobní rejstřík všech materiálů ze všech rakouských archivů (převážně opisem ze stávajících inventářů), aby existoval centrální přehled o všech archivních materiálech podunajské monarchie.³¹ Tento návrh byl však ministrem odmítnut.

Přepracovaný návrh podal Dudík v roce 1856, kde se již zmínil o nutnosti celkové reorganizace rakouského archivnictví. Té podle jeho slov musí předcházet fyzický průzkum, musí být provedena kompletizace rozptýlených fondů a sbírek a lépe zajištěna personální a finanční otázka jednotlivých archivů. Nutná bude i nová legislativní úprava a to podle zahraničních vzorů. Ostatní již navržené úkoly i v tomto návrhu platí, včetně navržené funkce archivního inspektora. V tomto návrhu se Dudík věnoval také fiskální stránce projektu a spočítal finanční náklady navrhované úpravy a orientační plat archivního inspektora.³² Ani tento návrh neprošel, vzhledem k vysokým předpokládaným nákladům i k zatímnímu závězení původní myšlenky ústředního vojenského archivu. V tuto chvíli se již uvažovalo o centrálním říšském archivu ve Vídni, se všemi nejdůležitějšími materiály podunajské monarchie. Realizaci však bránilo střídání vlád a jednotlivých ministrů i všeobecná nerozhodnost zahájit tuto celkovou, natož původně plánovanou částečnou reorganizaci archivů.

V letech 1857–1858 byl Dudík zaangażován do plánů stavby nové archivní budovy ve Vídni. Ve svém návrhu z 9. ledna 1858 se vyjádřil k funkčnosti a prostorovému řešení navrhovaného objektu, v kterém měly fungovat spolu jak říšský archiv, tak také rakouská dvorská knihovna. Podle něho měla být budova především z odolných materiálů a vybavena protipožárními a dalšími bezpečnostními standardy. Dudík současně odmítl soustředit všechno podstatné do jediné instituce, s ohledem na nepraktičnost takové kumulace materiálů, na finanční nákladnost i riziko, spojené s možným požárem, nebezpečím vnější vojenské agrese či možným sesutím budovy z jiných příčin. Budova

níka. Praha 2013, s. 445), MZA Brno, fond E6, inv. č. 1950, kart. 154, sign. Dm 3/2c, 7 dopisů ministra A. Bača Dudíkovi z let 1855–1863.

³⁰ Dudíkův zájem o organizaci valdštejnského bádání ve vídeňských archivech dosvědčuje 5 dopisů z ministerstva války a z vedení stávajícího válečného archivu (včetně arcivévodý Viléma Habsburského) z let 1854–1865 (MZA, fond E6, inv. č. 1951, sign. Dm 3/2d, kart. 163) a dokumentuje studie s edicí pramenů (Dudík, Beda: Waldstein von seiner Enthebung bis zur abermahlgigen Übernahme des Armée-Ober-Commando von 13. August 1630 bis 12. April 1632. Nach den Acten des k. k. Kriegsarchiv in Wien. Wien 1858, týž (ed.): Waldstein's Correspondenz. Eine Nachlese aus dem k. k. Kriegs-Archiv in Wien zu dem Werke: Waldstein von seiner Enthebung bis zur abermahlgigen Übernahme des Armée-Ober-Commando. AÖG, 1865, 32, s. 337–416, 1866, 36, s. 185–238).

³¹ Radimský, Jiří: Dudíkovy návrhy, příloha 1, s. 20–22.

³² Tamtéž, s. 24, týž: Dudíkovy snahy, s. 173–174.

by podle jeho názoru měla sloužit jen vídeňským archivům, kterých nebylo málo a diplomatickému materiálu se vztahem k dějinám celé podunajské monarchie. Dudík trval jen na opisu všech inventářů z jiných archivů a soustředění těchto opisů do zamýšlené centrální budovy ve Vídni. Ani tento Dudíkův návrh nebyl z fiskálních důvodů přijat a budova se nakonec realizovala až téměř o půlstoletí později. Podle Radimského lze neúspěch tohoto plánu přičíst na vrub tehdejší liberální vládní, které se kulturním a archivním záležitostem věnovaly jen málo a určitým dílem také osobní záští vůči Dudíkovi jako klerikálnímu konzervativci a antiliberalovi.³³ O fiskální náročnosti jeho plánů a příprav si můžeme udělat představu na základě jiného požadavku z roku 1859, se kterým se seřel exministr vnitra Alexandru svobodnému pánu von Bachovi, v kterém požadoval po ministerstvu financí obnos 2000 zlatých, potřebných k údajnému vypracování a k provedení jím zamýšlené archivní reorganizace.³⁴ Téhož příjemce pak o tři roky později informoval, že plány archivní reorganizace nyní spočívají především na bedrech ministerstva politické správy císařství a příslušných sekčních úřadech.³⁵ Ale vzápětí si témuž v jiném dopise postěžoval, že i přes provedené změny ve vládních úřadech je myšlenka archivní reorganizace stále ještě vzdálena realizaci: „*es ist traurig*“, píše Bachovi Dudík, „*dass man dem Archivwesen in Wien noch immer die verdiente Aufmerksamkeit nicht widmet... Wie doch anders in Rom und Thuner's Publikationen beweisen, welche Macht in Archiven liegt*“.³⁶

Asi nejbližší schválení měl Dudíkův přepracovaný návrh z roku 1865. Ministerstvo vnitra, stále uvažující o nové podobě archivní reorganizace, pověřilo již na začátku roku 1864 Dudíka jako zkušeného a loajálního archivního badatele, prostřednictvím ministra politické správy císařství Josepha Lassera³⁷ průzkumem nejdůležitějších archivů, aby bylo možné zjistit jejich aktuální stav a rozsah archivních fondů a uvážit myšlenku jejich soustředění do centrálního úložiště ve Vídni nebo do archivů velkých měst. Záležitost se tak dala přece jen do pohybu. Dudík tak již mohl klidněji na jaře roku 1864 napsat A. Bachovi, že musí být nyní připraven kdykoliv vycestovat, aby pokud možno splnil „hýčkané myšlenky a vzniklé naděje“ jeho excelence ministra von Lassera.³⁸ Ovšem vládní podpora nadějněmu úkolu byla kalena významnou skutečností, že Dudík nedostal k jeho provedení žádnou finanční subvenci, ale pouze volné jízdenky na vlak, jak si opět postěžoval A. Bachovi,³⁹ což Dudíka již předem výrazně limitovalo v možnostech plnění zadaného úkolu. Zda to byl záměr státního ministerstva diskvalifikovat Dudíkovy četné návrhy ar-

³³ Goldinger, Walter: Geschichte der österreichischen Archivwesens. Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs: Ergänzungsband V. Wien 1957, s. 27–28; Radimský, Jiří: Dudíkovy snahy, s. 174–175; týž: Dudíkovy návrhy, s. 16.

³⁴ „...und endlich, worauf vielleicht auch ein Genuss zulegen ist: des hohe Finanz-Ministerium ist, wie ich aus der sichersten Quelle benachrichtigt bin, ganz gennigt 2000 fl. für ein Jahr zur versuchsweisen Durchführung des von Euer Excellenz gnädigst geenthaltenen Archivs-Wesens zu bewilligen“ (ÖStA, AVA, Nachlässe, Nachlass Alexander Bach 1813–1859, Briefe, kart. 4, f. 827–828, dopis B. Dudíka A. Bachovi, dat. 10. 7. 1859 v Brně).

³⁵ ÖStA, AVA, Nachlässe, Nachlass Alexander Bach 1813–1859, Briefe, kart. 4, f. 833–834, dopis B. Dudíka A. Bachovi, dat. 2. 1. 1862 v rajhradském klášteře (Stift Raigern).

³⁶ Tamtéž, f. 837, dopis B. Dudíka A. Bachovi, dat. 7. 8. 1863 ve Vídni.

³⁷ Liberál Joseph Lasser svobodný pán von Zollheim byl v letech 1861–1865 ministrem politické správy císařství (Staatsminister) při ministerstvu spravedlnosti ve vládě Rainera Ferdinanda arcivévodů Habsbursko-Lotrinského, současně byl v letech 1861–1873 opakovaně poslancem Říšské rady. V letech 1871–1878 se stal ministrem vnitra Předlitavska v liberální vládě Adolfa Daniela knížete von Auersperg, od roku 1878 pak doživotním členem Panské sněmovny.

³⁸ „...dass zur Zeit reisen Durchführung des von Euer Excellenz gehegten Gedanken gegründete Hoffnung vorhanden sei“ (ÖStA, AVA, Nachlässe, Nachlass Alexander Bach 1813–1859, Briefe, kart. 4, f. 839, dopis B. Dudíka A. Bachovi, dat. 20. 4. 1864 ve Vídni v řádovém sídle /Deutsches Haus/).

³⁹ „...ich aber ohne Subvention eine so grosse Arbeit unmöglich durchführen könne...“ (tamtéž, f. 840, dopis B. Dudíka A. Bachovi, dat. 5. 11. 1864 v Brně).

chivní reorganizace v konkurenci jiných, podobně koncipovaných návrhů, či se jednalo pouze o omezenou podporu či přímo neochotu ze strany státního ministra podpořit jakékoliv změny v organizaci rakouských archivů, je zatím obtížné prokázat. Pravdou ale je, že ministr Lasser až s půlročním odstupem nařídil dne 24. 6. 1865 rajhradskému opatu Günteru Kalivodovi uvolnit Dudíka ze všech stávajících povinností, aby se plně mohl věnovat aktuálnímu vládnímu zadání.⁴⁰ Dudík si pro tento účel nechal vystavit cestovní pas s platností jednoho roku.⁴¹ Poté absolvoval v září, říjnu a listopadu 1865 rozsáhlou desetidenní výzkumnou cestu po archivech rakouské Haliče⁴² a výslednou oficiální zprávu z cesty otiskl jednak v rakouském odborném tisku,⁴³ jednak její výsledky vtělil do následného návrhu reorganizace archivní sítě. Během výzkumu navštívil 35 církevních, magistrátních, veřejných a soukromých haličských archivů a přidružených knihoven, soustředěných převážně do Krakova (Krakau, Kraków), Lvova (Lemberg, Lviv) a Přemyšle (Prömsel, Przemyśl). Navštívil dále Kasimircz, Tarnov (Tarnów), Gumnisku, Jaroslav (Jarosław) či Rudu. Cílem bylo zjistit aktuální stav archivní sítě, množství a stav archivních fondů a sbírek a také způsoby jejich zpracování a uchování. Dudík předpokládal, že z opisů archivních pomůcek vznikne centrální soupis, který bude zachycovat veškerou zásadní archivní materii monarchie a bude přístupný badatelům i vládní administrativě na jediném místě.⁴⁴ Dudíka proto zajímaly především inventáře a katalogy, s jejichž opisy počítal pro budoucí centrální instituci ve Vídni. Podle navštívených lokalit rozdělil svou zprávu do příslušných kapitol a ke každé vypsal stav archivní instituce, její význam, uloženou archivní materii a existenci inventářů a katalogů. Zajímaly ho především materiály se vztahem k dějinám zemí podunajské monarchie, případně k dějinám monarchie jako státního celku. K víceméně objektivním informacím o nalezené materii a stavu navštívených archivů často připojil osobní poznámku či nějaký postřeh.⁴⁵ Navštívené archivy a přidružené knihovny zpravidla členil na veřejné (öffentliche), duchovní (geistliche), kam řadí řádové archivy podle řeholí a lokace, biskupské a kapitulní archivy, dále na městské (Stadt-Archive) a případně soukromé, kam zařadil stavovské a knížecí archivy. Přihlíží také k lokaci a částečně i k filiaci podle archivní struktury. Pokud se jedná o archivy, které podle něho nespádají pod provinční archivní instituce, podle kterých členil kapitoly své zprávy, uvádí je zpravidla výčtově jako „Archive ausserhalb“. U významnějších archivů uvádí nejdůležitější archiválie, podle nalezených inventářů a katalogů. Podobným způsobem už klasifikoval archivy a knihovny během svých starších výzkumných cest do Švédska a Itálie.⁴⁶

⁴⁰ MZA, fond E6, inv. č. 1947, sign. Dm 3/1-8a, kart. 152, č. 2999/II, dat. 24. 6. 1865 ve Vídni, podeps. J. Lasser. – Srv.: Goldinger, Walter: *Geschichte der österreichischen Archivwesens*, s. 28–29.

⁴¹ MZA, fond E6, inv. č. 1947, sign. Dm 3/1-12, kart. 152, f. 11–12, Raise-Pass Nr. 16072, vydán 15. 9. 1865.

⁴² Rakouská Halič měla tehdy po spojení s Krakovem a s částí Volyně oficiální statut království haličsko-vladiměřského (Königreich Galizien und Lodomerien). V současnosti se historická Halič rozkládá na pomezí Polska a Ukrajiny.

⁴³ Dudík, Beda: *Archive im königreich Galizien und Lodomerien. Im Auftrage des Staatsministeriums beschrieben und durchforscht*. AÖG, 1868, 39, s. 1–222. Dudík svou cestu začal v Kojetíně, odkud vycestoval 5. září 1865 vlakem do Krakova.

⁴⁴ Tamtéž, s. 10.

⁴⁵ Poznámku typu „*das Archiv befindet sich im besten Zustande*“ nebo „*reich an altslavischen Handschriften*“ apod. Často upozornil také na vybranou konkrétní archiválii, která ho zaujala, a v několika případech takovou archiválii očitoval.

⁴⁶ Srv.: Dudík, Beda: *Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte*. Im Auftrage des hohen mährischen Landesausschusses im Jahre 1851 unternommen und veröffentlicht. Brünn 1852, týž: *Iter Romanum*. Im Auftrage des hohen mährischen Landesausschusses. In den Jahren 1852 und 1853 unternommen und veröffentlicht. 2 Bde. Brünn 1855.

Dudíkova cestovní zpráva má však své výrazné limity. Jednak se podřizoval zadání a všiml si přednostně takové materie, která by byla vhodná pro centrální archivní úložiště a měla vztah k podunajské monarchii, jednak obsah pracovní zprávy podřizoval tomu, co by nejraději vídeňská administrativa chtěla o tamějších archivech slyšet. Tento přehlížený rys jeho zprávy je možné doložit až v konfrontaci s jeho osobním cestovním deníkem nebo se soukromou korespondencí, kterou tehdy vedl se svým bratrem Antonínem Dudíkem. Zatímco oficiální zpráva víceméně hýří optimismem a pestrostí nalezené relevantní materie, v deníku i v osobních dopisech si bratřovi stěžuje na žalostný stav některých navštívených archivů a zanedbávanou péči o archivní soubory. Dudík byl dále limitován časem, neboť během 10 týdnů nemohl navštívit všechny vytypované archivy, a proto se věnoval pouze těm významnějším nebo dostupnějším. Sám jmenuje instituce, které z různých důvodů nakonec nenavštívil, jako např. královský archiv ve Varšavě nebo soukromou knihovnu knížat Czartoryských v Sienawě.⁴⁷ V takovém případě si musel vystačit se zprostředkovanými nebo strohými informacemi z inventurních úvodů. To podtrhuje skutečnost, že se Dudík musel až příliš často spoléhat na inventáře a katalogy, neboť jejich ověřování se skutečnou archivní materií by zabralo příliš mnoho času. Ověřoval je pouze v ojedinělých případech a jen pro vybrané archiválie. V oficiální zprávě se samozřejmě ohlížel také na vlastní ambice, tj. na další vlastní návrh archivní reorganizace a tomu přízvisobil kontext i obsah pracovní zprávy, aby zdůraznil naléhavost této požadované systémové změny. Přes všechny tyto potenciaální výhrady a nedostatky vytvořil Dudík monumentální zprávu v rozsahu přes dvě stě stran, která jistě měla vliv na další průběh jednání o potřebě reorganizace archivní sítě v podunajské monarchii a která se mohla stát určitou platformou pro podobné zprávy o stavu dalších archivů a jejich materie.

Pokud nahlédneme do Dudíkova osobního cestovního deníku z výše uvedené cesty, který s odstupem času vydal tiskem rajhradský řádový spolubratr a archivář Maurus Kinter,⁴⁸ získáme o haličské cestě úplně jiný obraz. A to přesto, že osobní deník zachycuje jen část Dudíkovy cesty. Kromě faktografických informací, včetně upřesněné datace návštěvy jednotlivých lokalit, zde narazíme na Dudíkovy kritické poznámky k navštíveným archivům a způsobům péče o jejich archivní soubory. Např. ke kapitulnímu archivu města Krakova si sice poznamenal, že „das Archiv ist gut geordnet und enthält grossartige Schätze für die polnische Kirchengeschichte“, ale u klášterních archivů města, zejména dominikánských, se už můžeme dočíst, že „es ist doch eine eigene Erscheinung, dass die Archive der Klöster in einer gar so grossen Unordnung liegen – obwohl die hiesigen Dominikaner reich sind und eben jetzt ihre Kirche und ihr Kloster ziemlich kostspielig herstellen, haben sie doch für ihr Archiv und für ihre Bibliothek gar keinen Sinn“. Nelichotivě se vyjádřil také o krakovském magistrátním archivu: „ich sah im Leben schon viele Unordnung und vielen Schmutz in Archiven, doch dieses übertrifft alles bis jetzt von mir Gesehene... Durch zwei Stunden hielt ich in diesem Raume aus, dann musste ich, da mir meine Augen vom Staube wehe taten, den Ort verlassen“.⁴⁹ Osobní cestovní deník zachycuje také jiné události spojené s cestou, např. druhé osobní setkání s generálem Albrechtem Friedrichem arcivévodou Habsbursko-Lotrinským a knížetem těšínským, přičemž oba muže spojí osud ještě potřetí a to na italském bojišti v roce 1866, a oficiální jednání s haličským guvernérem a podmar-

⁴⁷ Dudík, Beda: *Archive im königreich Galizien und Lodomerien*, s. 183–186.

⁴⁸ Kinter, Maurus (ed.): *Dr. Beda Dudíks archivalische Reise durch Galizien*. ZDVGMSchl 19, 1915, s. 35–50. Srv. Dudíkův osobní deník v pozůstalosti; MZA, fond E6, inv. č. 1962, sign. Dm 3/3i-13, kart. 178, s. 53–62). Je v něm zachycen výzkum ve dnech 4. 9. až 18. 10. 1865.

⁴⁹ Kinter, Maurus (ed.): *Dr. Beda Dudíks archivalische Reise*, s. 41, 44–45.

šálkem Maximilianem baronem von Baumgarten, nejdůležitější úřední autoritou rakouské Haliče, s kterým se Dudík sešel v Krakově dne 18. září 1865.

Ani haličská výzkumná cesta neposunula Dudíkovy návrhy archivní reorganizace blíže realizaci. Dudík se proto rozhodl obrátit na sebe pozornost vídeňské administrativy ještě jednou, ale tentokrát jiným způsobem. Osobně se totiž domníval, že s Dudíkovým vládním zadáním z pera ministra J. Lassera a s výzkumnou cestou do Haliče z roku 1865 souvisí také jeho angažovanost v převezení archiválií z benátského centrálního archivu do Štýrského Hradce ve válečném roce 1866. Jak k tomu došlo? Beda Dudík byl v roce 1866 přidělen na jižní (italskou) frontu generála Albrechta Friedricha arcivévody Habsbursko-Lotrinského a knížete těšínského, v krátkém prusko-rakouském konfliktu jako úřední a vojenský zpravodaj (ämtlicher Berichterstatter). Zdá se, že nad rámec stanovených povinností si dodatečně vyžádal jejich rozšíření písemným pověřovacím listem císařského vojenského adjutanta v Itálii hraběte Creneville⁵⁰ a zvláštním úředním pasem,⁵¹ aby směl z italských Benátek vyvést vybrané archiválie a knihy (nakonec celkem 19 beden) za hranice Benátska, o kterých se na vídeňském dvoře obecně hovořilo jako o již válkou ztracených. Po porážce podunajské monarchie u Hradce Králové ztrácela vídeňská administrativa nad zbytkem Itálie, přes zdejší vojenská vítězství, politickou a administrativně správní kontrolu. Dudíkův samostatný, odvážný a v podstatě právně neuvážený krok, nakonec podunajské monarchii a jejímu archivnictví prospěch nepřinesl. Po četných italských protestech v letech 1866–1867 proběhlo bilaterální jednání, jehož výsledek, spojený tehdy právně s dojednanou formulací mezistátní mírové smlouvy pod patronací Francie, predikoval návrat veškerého odvezeného archivního a knižního materiálu zpět do Benátek a nadto ještě s dalšími cennými archiváliemi, zabavenými úředníky a vojáky v Itálii v době napoleonských válek a v roce 1859. Dudík se tedy pokusil vyvezením narychlo vytříbené archivní materie opět na sebe ve Vídni výrazněji upozornit jako na zkušeného archiváře, který dokáže samostatně organizovat archivní záchranné práce a získávat nové akvizice v zahraničí za všech okolností a tímto způsobem tak připomenout centrálním úřadům své zásluhy a snad i zvrátit dosavadní pochybnosti těchto úřadů o jeho stávajících návrzích archivní reorganizace i pochybnosti o jeho osobních předpokladech, schopnostech a letitých zkušenostech historika a archiváře. Benátská záležitost sice skončila fiaskem, ale samotná skutečnost, že vládní rada a vojenský zpravodaj Beda Dudík nebyl z jejího neuváženého provedení ani nepříjemného důsledku viněn nebo šířeji kritizován, svědčí o tom, že v šedesátých letech již požíval významného badatelského kreditu i důvěry vídeňského dvora, který mu přesto nevyšel vstříc v záležitostech jeho návrhů reorganizace rakouského archivnictví. Nepříjemnou diplomatickou dohru ze svého působení na italském válečném frontě Dudík ve své publikaci (z roku 1870) raději zamlčel a spokojil se pouze se stručným, přibližně desetistránkovým popisem nejdříve a neočekávaně benátské mise,⁵² která se od svého reálného průběhu lišila především neúplným podáním, zkreslením jejího průběhu a malou sebekritičností, podnícenou snad také názorem vídeňské administrativy, že bude lepší o celé záležitosti veřejně raději mlčet.⁵³ To

⁵⁰ MZA, fond E6, inv. č. 1947, sign. Dm 3/1-12, kart. 152, f. 16, Offene Ordre, dat. 17. 7. 1866 ve Vídni.

⁵¹ Tamtéž, f. 17, Passir-Schein, dat. 18. 7. 1866 ve Vídni.

⁵² Dudík, Beda: *Erinnerungen aus dem Feldzuge 1866 in Italien*. Wien 1870, s. 139–149 („Venedig und die dortigen Archive“). Český překlad Dudíkových relací z Itálie pořídila dr. Ryšavá (Ryšavá, Eva (ed): *Dr. Beda Dudík – Vzpomínky na válečné tažení v Itálii 1866*. Bellum 1866, 15, 2006, č. 1, s. 126–150, č. 2, s. 107–129, Bellum 1866, 16, 2007, č. 1, s. 123–142, č. 2, s. 104–125.

⁵³ Věřodnější podání benátské záležitosti, podpořené též studiem dobové diplomatické korespondence, máme proto až z roku 1925 (Opočenský, Jan: *Beda Dudík a archivní konvence florentská*. ČMM 49, 1925, s. 299–355).

nic nemění na skutečnosti, že Dudík byl veden upřímnou snahou získat pro podunajskou monarchii archiválie a knihy, o kterých se domníval, že mají pro rakouské dějiny a její historiografii epochální badatelský význam.

Jak jsem již uvedl, Beda Dudík se zdráhal uplatnit kritický a analytický přístup v hodnocení písemných pramenů, tak jak důrazně požadoval Theodor von Sickingen. Tuto skutečnost dokumentují Dudíkem zpřístupněné moravské písemné prameny, kterých jistě nebylo málo. Editor se zpravidla spokojil pouze se všeobecnou charakteristikou zpřístupněné materie a s uvedením, kde daný materiál objevil. Pokud našel vícero rukopisů (respektive opisů původního originálu), tak zpravidla uvedl, v jakém fyzickém stavu se nacházejí, kde se nalézají, v čem se vzájemně liší a konečně, který z nich pro daný přepis (zpřístupnění) preferoval či využil. V některých případech se spokojil pouze se stručnou vstupní poznámkou, která obsahovala jen strohou informaci k obsahu a k významu pojednaného rukopisu. Tento na první pohled nepochopitelný až téměř laxní přístup k představeným písemným pramenům měl však jiný, přece jen hlubší důvod. Dudík se totiž obával, že příliš podrobný, osobně zaujatý (subjektivní), byť metodicky zdůvodněný vstupní komentář, by mohl odradit každého příštího badatele ke studiu jím zpřístupněného písemného pramene, pokud by se časem ukázalo, že tento komentář nebyl správně metodicky nebo interpretačně nastaven nebo pokud by se výrazným způsobem proměnily zásady historiografické práce natolik, že by se jeho pramenová publikace mohla stát závadnou a tím v podstatě nepoužitelnou. Dudík naopak usiloval o absolutní nadčasovost ediční práce a vytvoření podmínek k zajištění stálé aktuálnosti zpřístupněného písemného pramene pro historiografickou práci. Domníval se, že toho lze dosáhnout pouze způsobem, kdy ediční počín nebude obsahovat výraznější editořovy zásahy, poznámky k textu či metodicky fundované rozborů. Proto předpokládal, že bude nejlepší, zdrží-li se hlubší analýzy a ponechá na badateli samém, aby si udělal po studiu přetištěného pramene sám představu o jeho obsahu, významu a soudobé interpretaci. Tento zvláštní rys Dudíkova neosobního přístupu k písemným pramenům přejala i některé jeho rozsáhlejší materiálové práce, včetně té (podle mého názoru) nejvýznamnější, kterou je publikace věnující se švédské okupaci českých zemí v době třicetileté války, vydané roku 1879.⁵⁴ Platí to ale i pro jeho starší práce, např. pro jeho analyticky zamýšlenou studii ke státoprávnímu postavení Opavska a jeho poměru k historickému Slezsku, dokončenou v roce 1857.⁵⁵ Ve svém výsledku je posledně zmíněná publikace více antologií než studií, neboť autor zde pracoval se značným množstvím dobových listin (jejichž obsah přetiskl), a které podle jeho soudu mají zásadní význam k vyřešení dané problematiky. Méně již přispěl vlastním komentářem a především postrádáme k tématu bilanční historickou interpretaci. Dudík v úvodu výslovně poukázal na to, že jako autor publikace, které měla prokázat či naopak vyvrátit státoprávní příslušnost Opavska k Moravě, hodlá zachovat neutrální stanovisko a nechť tedy čtenář sám pečlivým porovnáním a studiem sneseného písemného materiálu posoudí, do jaké míry a odkdy skutečně náleželo Opavsko ke Slezsku, či zda zůstalo ještě v 19. století součástí moravského markrabství.⁵⁶ Přes tento proklamovaný alibismus se ale Dudík

⁵⁴ Dudík, Beda: Schweden in Böhmen und Mähren 1640–1650. Nach kaiserl. österreichischen und königl. schwedischen Quellen dargestellt und mit Unterstützung der kais. Akademie der Wissenschaften herausgegeben. Wien 1879, 444 s.

⁵⁵ Dudík, Beda: Des Herzogthums Troppau ehemalige Stellung zur Markgrafschaft Mähren. Wien 1857, 374 s.

⁵⁶ „Mir war es bei der Arbeit ganz gleichgültig, zu welchem Resultate ich gelange, ob zu dem, dass Troppau zu Schlesien gehöre, oder umgekehrt. Ich habe einfach die mir zugänglich gewordenen Documente hervorgehoben und liess sie da sprechen, wie sie in ihrer Zeit zu den streitenden Parteien, also pro und contra, gesprochen haben. [...] Denn nicht mein Urtheil soll der geeignete Leser hören, es wäre dies eine Vermessenheit, auf das einige Urtheil zu pochen: er möge sich aus den Documenten seine eigene Ansicht bilden und entscheiden, ob und in

přiklonil k názoru, že Opavsko setrvalo nadále ve svazku s Moravou, čímž chtěl aktuálně oslabit nejen odstředivé tendence na Opavsku i obecně ve Slezsku, ale také soudobé pokusy připojit ke Slezsku tzv. moravské enklávy, tj. historická území, dlouhodobě spravovaná olomouckým (arci)biskupstvím, nacházející se v těsném sousedství slezské zemské hranice na Opavsku a Osoblažsku. Pojednáním Dudík zejména splnil záměr objednavatele a donátora této publikace, kterým byl moravský zemský výbor, o jehož přízeň a podporu Dudík dlouhodobě usiloval.

Neméně originální jsou Dudíkovy vlastenecké názory a jeho poměr k tehdejší moravské (zemské) identitě. Především je třeba poznamenat, že Dudík, navzdory názorům převážné části současné historiografie, tehdejší vzrušené debaty i polemiky na toto téma živě vnímal, byť se do přímých a ostrých dobových polemik nezapojoil. Zpočátku dokonce zaujal velmi aktivní až radikální stanovisko,⁵⁷ které později spíše z pragmatických důvodů zmírnil a oslabil, stejně jako se dočkaly minimálně dvou významných proměn jeho státoprávní a vlastenecké názory. Poprvé v letech 1848–1850 po trpké zkušenosti z průběhu revolučních událostí v Brně,⁵⁸ podruhé v souvislosti s jeho novými pracovními aktivitami v letech 1855–1870. Na prahu své kariéry byl benediktinský kněz Dudík přesvědčeným slavistou (polonofilem) a současně moravským (lokálním) patriotem, ovšem s antiněmeckým sentimentem. Současně se zasazoval o sblížení a těsnější spolupráci Moravy se sousedními Čechami, jak v ohledu vědecké práce a kulturních aktivit, tak především v jazykovém ohledu (podporoval zavedení českého jazyka do moravského školství). Sdílel tedy několik tehdy spolu soupeřících či konkurujících si identit, aniž by mezi nimi vnímal výraznější programový nebo kompetenční rozpor. To se stalo až v letech 1848–1850, kdy kvůli politickým požadavkům Čechů vůči sousedním Moravanům a po slovních útocích revolučně laděné mládeže a levice na pozice římsko-katolické církve v monarchii opustil ideje české národní identity a současně začal oponovat novým, liberálně a demokraticky orientovaným návrhům a opatřením. Dudík se ještě ztotožnil s opatřeními dubnové (Pillersdorfovy) ústavy z roku 1848 i s oktrojovanou (Stadionovou) ústavou podunajské monarchie z roku 1849,⁵⁹ avšak názorově v něm už převážila zemská identita nad národní (českou), kombinovaná nyní s konzervativnějším státním patriotismem, pregnančně nazývaným v českém prostředí jako „rakušanství“. Dudík se přiklonil k jeho multinacionální odnoži,⁶⁰ která podporovala rozvoj místních územně-správních orgánů a slibovala rozvíjet vědecké, jazykové a kulturní styky jednotlivých

wie weit er sich mit der im Buche hier und da angedeuteten vereinige, oder sich von derselben entferne“ (tamtéž, z úvodu na s. 7).

⁵⁷ Ty lze vyvozovat především z jeho nevydané učebnice k dějinám české literatury z roku 1847, dochované ve dvou téměř shodných rukopisných exemplářích (Dudík, Beda: Stručná historie Literatury české. 1848. Muzeum Brněnska, Knihovna benediktinského opatství Rajhrad, R 690, 163 s., týž: Přehled literatury československé. 1847. MZA Brno, fond E6, inv. č. 1953, sign. Dm 3/3a-4, kart. 163, 115ff.) a z dochované nástupní řeči k zavedení výuce českého jazyka na Filozofickém ústavu v Brně, kde jako pedagog působil (MZA Brno, fond E6, inv. č. 1963, sign. Dm 3/3j-3, kart. 179, 4ff., čístopis projevu z 26. 3. 1846).

⁵⁸ Novou názorovou orientaci, byť poznamenanou autocenzurou, Dudík nejvýrazněji představil v přepisu rozhovoru, který vedl se švédským princem Karlem Ludvíkem Evženem Bernadottem, pozdějším švédským a norským králem Karlem XV. (1859–1871), dne 15. 6. 1851, během studentské slavnosti v Uppsale a který si vyžádala vídeňská administrativa. Dudík tehdy ve Švédsku hledal zcizená bohemika z období třicetileté války (MZA Brno, fond E6, inv. č. 1950, sign. Dm 3/2c, kart. 157, Dudíkův přepis rozhovoru s názvem „Carl Ludwig“).

⁵⁹ Blíže ke znění obou ústavních zákonů: Schelle, Karel – Tauchen, Jaromír: Vývoj konstitucionalismu v českých zemích. Díl 1. Praha 2013, s. 18–22, 39–45 a 80–93.

⁶⁰ Blíže: Kořalka, Jiří: Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích. Praha 1996, s. 20–29, Kárník, Zdeněk: Konzervativní sociální zdroje supraetnického rakušanství a předlitavského supranacionalismu. In: K novověkým sociálním dějinám českých zemí. Díl 2. Z dob rakouských a předlitavských 1848–1918. Praha 1998, s. 49–85.

koopтовaných národů a etnik, v rámci celé podunajské monarchie. Je zajímavé, že přes tuto výraznou proměnu se stále ještě nezbavil svého původního polonofilství, byť ho nyní vnímal ve značně redukované podobě. Dokladem jsou jeho četné interpretační pasáže ze společné česko-polské historie v jeho celoživotním díle, v syntéze moravských dějin.⁶¹ Teprve po roce 1860, kdy byl již plně pracovně zaujat pro moravský zemský výbor a vídeňskou administrativu, postupně identifikujeme Dudíka již jen jako stoupence multinationálního rakušanství a současně moravské (zemské) identity. Nejlépe to dokládá jim sestavený katalog moravské sekce výstavy pro vídeňskou světovou výstavu z roku 1873, kde oslavuje moravskou minulost, cyrilometodějské tradice a lidovou tvořivost moravských obyvatel.⁶² Současně se v katalogu vymezuje vůči sousedním Čechům (kterým opatrně vytýká státoprávní a politické postoje a současně bagatelizuje význam jejich kulturních tradic), ale zejména se vymezuje vůči moravským Němcům, což je s ohledem na jeho karierní spolupráci s německými písičníky a archiváři i vzhledem k jeho dlouhodobému příklonu k moravské (zemské) identitě spíše překvapivé. V katalogu jim věnoval v podstatě jen tři stránky. Dudíkem vyznávaný zemský patriotismus se v jeho díle projevuje i jiným způsobem. Nejlépe to lze dokumentovat na způsobu interpretace zpřístupňovaných písemných pramenů k dějinám moravské církevní synodality, která je významným dokladem partikulárního církevního zákonodárství (jeho kodifikace a následná závaznost).⁶³ Synodalitou se Dudík zabýval jednak v teoretické rovině, aby popsal smysl, význam a četnost moravských církevních synod a tím přispěl k objasnění správních a právních dějin olomoucké sufragánní diecéze, jednak zpřístupněním vybraných synodálních statut (případně synodálních protokolů) tiskem, pokud se dochovala v původním rukopisu nebo častěji v některém z pozdějších opisů. Pod vlivem živě vnímané zemské identity přece v některých ohledech záležitost moravské synodální praxe přecenil, zejména v otázce četnosti jejich konání (legitimizoval též pouze předpokládané a písemnými prameny nedoložené diecézní synody) a v obecné rovině také ve významu, který moravským synodálními statutům, v komparaci s podobnými synodálními statuty pražské (arci) diecéze, jako historik a moravský patriot přikládal. Snad také proto, že na dějiny moravské církevní diecéze nahlížel prizmatem cyrilometodějské církevní tradice. Důvod byl nasnadě: prostřednictvím zpřístupněných synodálních statut se snažil upozornit na význam olomoucké sufragánní diecéze, postavení moravského kléru a civilizační roli křesťanství, které se v symbolické rovině začalo v českých zemích etablovat právě na Velké Moravě. Toto je samozřejmě jeden příklad za všechny, neboť podobných dokladů toho, nakolik ovlivnily Dudíkovu odbornou práci tehdy se rozvíjející emancipační národní programy a živě vnímaná zemská (moravská) identita, bychom našli jistě více.

Dudíkův návrh reorganizace archivnictví odmítl také nový ministr vnitra centralistický liberál Karl Giskra,⁶⁴ ačkoliv tomu předcházela také osobní audience z 21. pro-

⁶¹ Dudík, Beda: *Allgemeine Mährens Geschichte. Im Auftrage des mährischen Landesaussschusses. 12 Bde. + General-Register zum 11. Band. Brünn 1860–1888; tž: Dějiny Moravy. Pomocí slavného výboru zemského markrabství Moravského. Díly 1–9. Praha 1871–1884.*

⁶² Dudík, Beda: *Welt-Ausstellung 1873 in Wien. Catalog der nationalen Hausindustrie und der Volkstrachten in Mähren. Ethnographisch, statistisch und historisch erläutert und mit Unterstützung des mähr. Landesaussschusses herausgegeben von Dr. B. Dudík, O.S.B. Brünn 1873, s. 4–52.*

⁶³ Dudík zpřístupnil tiskem celkem 7 synodálních statut, týkajících se českomoravské církevní provincie, respektive obou tehdy sufragánních diecézí. Dodnes se oceňuje zejména jeho správné časové určení vyškovské synody administrátora Václava Králíka z Buřenic (Dudík, Beda (ed.): *Statuten der Diöcese Olmütz vom Jahre 1413. Nach einer Nikolsburger Handschrift. Mit Unterstützung des mährischen Landesaussschusses. Brünn, 1871, 43 s.*)

⁶⁴ Karl Giskra (1820–1879) byl německý liberální politik moravského původu, poslanec Říšské rady v letech 1861–1870 a 1873–1879, starosta města Brna, v letech 1867–1870 ministr vnitra Předlitavska ve vládách Karla knížete von Auersperg a Leopolda Hasnera.

since 1868, jak víme z Dudíkova osobního deníku.⁶⁵ Dudík se pokusil přepracovanou verzi svého návrhu uplatnit ještě v roce 1869. Podle informace z Dudíkova deníku odevzdal témuž ministrovi svůj přepracovaný návrh o dva měsíce později od poslední uskutečněné schůzky a to 18. února 1869.⁶⁶ Ve svém posledním návrhu zdůraznil potřebu centrálního řízení rakouských archivů, nutnost zavedení těsnějších vazeb registratur ministerstev na jednotlivé archivy a potřebu důkladnější spisové služby. V té době však už Dudíkova návrhu konkurovaly jiné, z pera významných archivářů a profesorů dějin nebo práva. Ti navrhovali zřídit rakouskou archivní komisi nebo užší radu a síť archivních korespondentů, kteří by zmapovali stávající archivní síť jednotlivých ministerstev a poté navrhli nový archivní zákon. Mezi navrhovateli nyní vynikal historik, pedagog a archivář Theodor von Sickel.⁶⁷ Jeho autorita i zkušenosti postupně u vídeňské vládní administrativy převážily a zcela zastínily Dudíkovy tvrdošíjně přepracované návrhy.

Nakonec se neprosadil ani Sickelův odvážný návrh a v roce 1873 byl přijat projekt historika, právníka a politika Josefa Alexandra svobodného pána von Helferta (1820–1910) a historika a umírněného liberála Alfreda rytíře von Arnetha (1819–1897), kteří působili mimo jiné při rakouské Ústřední komisi pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek ve Vídni, Helfert od roku 1863 jako její prezident.⁶⁸ Dudík se snažil situaci ještě zvratit a v roce 1874 se naposledy pokusil vystoupit a oprášit vlastní návrh u ministra vnitra Josepha Lassera. Zdůraznil vlastní archivní bádání od roku 1857, pozdější výzkumnou cestu do Haliče z roku 1865 a záchranný převoz archiválií a knih z benátských archivů ohrožených v roce 1866 válkou, připomněl svá diplomatická pověření z let 1866–1867 i výzkum zámeckých archivů a knihoven v letech 1868–1869. Velký důraz kladl opět na zřízení úřadu generálního inspektora archivů, který byl vůbec nejdůležitějším cílem jeho posledního návrhu. Dudík neuspěl se svým návrhem ani tentokrát. Na druhé straně, konkurenční nápad zřídit institut rakouské archivní rady se po letech prosadil, počínaje rokem 1894, tedy pouhé čtyři roky po Dudíkově smrti.

Rajhradský benediktin Beda Dudík se jako archivář a autor nové archivní organizace příliš neprosadil. Na druhé straně, po šestnáctiletém pedagogickém působení se stal úspěšným historikem, byl jmenován moravským stavovským historiografem a později císařským vládním radou. Působil příležitostně také jako církevní diplomat, jako císařský kaplan a kronikář na vybraných císařských výpravách. Zanechal po sobě přibližně 90 tištěných publikací a příspěvků z oblasti historie, archivnictví, vlastivědy a jazykovědy.⁶⁹ Za své celoživotní aktivity obdržel desítku různých vyznamenání a medailí, často od panovníků, knížat či církevních prelátů. Byl členem mnoha odborných a vlastivědných společností a osvětových krajských či regionálních spolků.

Na závěr je třeba dodat, že původní Dudíkovy koncepty návrhů reorganizace rakouského archivnictví, s kterými ještě pracoval Jiří Radimský v Moravském zemském archivu v Brně, jsou prozatím nezvěstné. V letech 2009–2010, kdy jsem je hledal v Moravském zemském archivu, nebyly dohledatelné a neevdují je ani současné inventáře fondové církevní skupiny E6, v němž je uložena Dudíkova osobní pozůstalost. Buď se stále nacházejí v ještě nezpracované archivní materii, spadající do uvedeného církevního fondu E6,

⁶⁵ MZA, fond E6, inv. č. 1962, sign. Dm 3/3i-15, kart. 178, deník z roku 1868, s. 96.

⁶⁶ Tamtéž, sign. Dm 3/3i-16, kart. 178, deník z roku 1869, s. 20.

⁶⁷ Radimský, J.: Dudíkovy snahy, s. 176.

⁶⁸ Kaiserl. königl. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale.

⁶⁹ Vycházím se soupisu zjištěné publikační činnosti (blíže: Mahel, Richard: Život, dílo a pozůstalost moravského historiografa Františka Bedy Dudíka (1815–1890). Neotiskšená disertační kvalifikační práce. FPF Slezské univerzity v Opavě. Opava 2011, s. 500–505).

nebo jsou již navždy nezvěstné. V takovém případě jsou ovšem zde využité Radimského příspěvky velmi cenné, neboť jako jediné citují z obsahu původních konceptů Dudíkových písemných návrhů. Z oficiálních Dudíkových podání se dochoval pouze třetí (druhý zkrácený) návrh z roku 1858.⁷⁰ Výťah z jeho obsahu pojednal ve své publikaci Isidor Wolf v roce 1871.⁷¹ Podle Waltera Goldingera byly ve vídeňském správním archivu také oba starší oficiálně podané Dudíkovy návrhy, bohužel se však staly obětmi požáru tohoto archivu v roce 1927.⁷² Dudíkovo bádání ve vídeňském válečném archivu ve věci nového uspořádání valdštejské materie, související s jeho prvním a druhým návrhem archivní reorganizace, dosvědčuje naštěstí pět dopisů, nacházejících se v Dudíkově osobní pozůstalosti.⁷³ Nemí však vyloučeno, že se najdou ještě další pramenné indicie, které povedou k hlubšímu poznání a k pochopení těchto Dudíkových aktivit, které zůstaly zatím víceméně stranou pozornosti badatelů.

Über Archivforschungen zu Reorganisierungsentwürfen des Archivnetzes in der Donau-Monarchie. Zu einigen Aspekten der Tätigkeit des Raigerner Benediktiners František Beda Dudík in den Jahren 1850–1874

Der Benediktiner aus Rajhrad/Raigern Beda Dudík hat sich als Historiograph von Mähren auch der Archiv- und Editionsarbeit gewidmet, wobei er insbesondere auf mährische schriftliche Quellen Wert gelegt hat. Auf Grund der Ergebnisse seiner Identifizierungs- und Ordnungsarbeiten, die er in mährischen, deutschen und österreichischen Archiven im Auftrag mährischer Landesinstitutionen und des Deutschen Ordens durchführte, war er sich der Notwendigkeit gewusst, das österreichische Archivwesen Mährens methodisch und in Bezug auf praktische Nutzung zu umgestalten. Im Rahmen der damaligen Überlegungen der Regierung über den Bedarf einer Reorganisation des gesamtösterreichischen Archivwesens bot er daher einige eigene Vorschläge zur Lösung der Lage an. Er reichte seine Vorschläge bei der Wiener Administrative in den Jahren 1854–1874 ein. Sie wurden allmählich umgearbeitet, je nachdem sich die Vorstellungen der Zentralbehörden über die Änderungen im Archivwesen entwickelt haben, und je nachdem seine Entwürfe von Regierungsministern als unvollkommen beziehungsweise unakzeptabel betrachtet wurden. Im Rahmen seiner Arbeit unternahm er mehrere Forschungsreisen in Archive des österreichischen Kaisertums, um einen Überblick über deren aktuellen Stand zu gewinnen und an seine eigenen Forschungen im Wiener Kriegsarchiv anknüpfen zu können. Vom damaligen Innenminister J. Lasser wurde er 1865 beauftragt, die Archive in Galizien gründlich zu untersuchen. Außerdem versuchte er 1866 ohne Erfolg, Materialien aus dem Archiv und der Bibliothek in Venedig für Zentralarchive in Wien zu erlangen. Obwohl Dudíks gründlicher Forschungsbericht aus Galizien alle Grundinformationen über den Stand der dortigen Archive enthielt und Gründe definierte, warum die geplante Reorganisation aufgenommen werden soll, wurde er bei späteren Organisationsänderungen nicht

⁷⁰ ÖStA, AVA, Inneres, Ministerium des Innern – 1848-1918, Präsidium, Schrifte I, sign. 12, Wiener Stadterweiterungsfond, 603/1858.

⁷¹ Wolf, Isidor: Geschichte der österreichischen Archiv-Wesens. Wien 1871.

⁷² Goldinger, Walter: Geschichte der österreichischen Archivwesens. Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs: Ergänzungsband V. Wien: F. Berger, 1957, s. 27–28.

⁷³ MZA, fond E6, inv. č. 1951, sign. Dm 3/2d, kart. 163, 5 dopisů z let 1854–1865.

in Betracht gezogen, genauso wie auch weitere von Dudík vorgelegte Vorschläge. Wie die Korrespondenz und ein Tagebuch aus Dudík's Nachlass belegen, enthält der Bericht über Galiziens Archive nur offizielle und seitens der Regierung im Grunde erwartete Erklärungen. Der reale Zustand der Archive in Galizien war allerdings nicht besonders gut und die dortigen Institutionen waren auf Änderungen überhaupt nicht vorbereitet. Zu tatsächlichen Veränderungen im österreichischen Archivwesen kam es erst am Ende des 19. Jahrhunderts. Die Entwürfe Dudík's spielten dabei nur eine geringe Rolle. Sie stellen aber eine bedeutende Quelle für Forscher dar, die sich mit Dudík's Vermächtniss und mit der Geschichte des österreichischen Archivwesens befassen. Sie belegt Dudík's Aktivitäten im Bereich der Archivverwaltung sowie die damaligen Versuche, sich mit der damaligen Zersplitterung der Archivarbeitsstellen und mit mangelnden Kenntnissen über deren Inhalt und Bedeutung auseinanderzusetzen.

Through archival research to proposals for the reorganization of the archive network in the Danube monarchy

Author analyzes the proposals for the reform of archival networks in the Habsburg monarchy, which developed in the years 1850-1874 Moravian historian František Beda Dudík.

Použití zkratk:

- Abt. – Abteilung
- AÖG – Archiv für österreichische Geschichte
- apod. – a podobně
- AVA – Allgemeines Verwaltungsarchiv (in Wien)
- BAV – Brněnský archivní věstník
- Bd. – Band
- Bde – Bände
- č. – číslo
- ČMM – Časopis Matice moravské
- dat. – datováno
- ed. – editor
- EL NAD – evidenční list Národního archivního dědictví
- f. – foliant
- FF UJEP – filozofická fakulta univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně
- FF UP – filozofická fakulta Palackého univerzity v Olomouci
- FPF – Filozoficko-přírodovědecká fakulta (Slezské univerzity v Opavě)
- FRA – Fontes rerum Austriacarum
- inv. č. – inventární číslo
- kart. – karton
- KBOR – Knihovna Benediktinského opatství Rajhrad
- kol. – autorský kolektiv
- MGH – Monumenta Germaniae Historica
- MZA – Moravský zemský archiv v Brně
- NA – Národní archiv v Praze
- ÖStA – Österreichisches Staatsarchiv in Wien
- podeps. – podepsán(i)

rkp. – rukopis

s. – stránka

sign. – signatura

SM – Střední Morava. Vlastivědná revue

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

srv. – srovnej

sv. – svazek, svazky

VVM – Vlastivědný věstník moravský

ZDVGMSchl – Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens
und Schlesiens

